

Листування

Ганна Черінь

1. ПРОЩАЙТЕ, ДРУЗІ!

Восени Івасикова родина переїхала з ферми до міста. На господарстві лишилися дідусь і тітуса Марта, старша мамина сестра. Сумно було Івасеві покидати рідну садибу, де він народився і прожив усіх своїх дев'ять літ. Зранку перед від'їздом він вислизнув із хати і ще раз оббіг цілу садибу, востаннє з нею прощаючись.

У стайні погладив коней, що сумно дивилися на нього розумними карими очима, а курям сипнув повну жменю вівса. Кури вдячно закудкудакали й притьмом кинулись до зерна, забувши про Івася. Хлопець трохи на них розсердився, але що поробиш! Недарма ж каже дідусь, що то курячий розум. Кури далі свого дзьоба нічого не бачать, тому їх так легко хапає шуліка.

А от у тій буді, що її Івась сам зробив із скриньок від "кока-коли", живе найкращий Івасів приятель — Жук. Пса вдома не було, але він здалеку занюхав, що до нього завітав гість, і блискавкою примчав до буди, мало не зваливши на бігу Івася. Жук справді був радий Івасеві і свою приязнь виявляв, не шкодуючи сил: його чорний хвіст крутився, як вітряк, а радісне гавкання розбудило ще сонних гусей, і вони сполохано загелготали ...— Тихо, тихо, Жуче! — спиняв його Івась. — Годі вже! Ну, що ж, друзяко, прощай! їду я вже від тебе ...

Жук не хотів вірити і біг за возом аж на саму станцію. Намагався вскочити до вагона, але дідусь його вчасно перехопив. Проте, Жук вирвався дідові з рук і, скільки було сил, біг за поїздом, поки не зрозумів, що не дожене. Тоді постояв, сумно подивився вдаль і поплентався додому.

2. ЯК ТО БУДЕ В МІСТІ?

Івасів старший брат з осені почав учитися в університеті. Через нього, власне, вся родина переїхала до міста. А другою причиною було те, що мама хотіла віддати Івася до школи українознавства. В селі, де вони жили, українців було мало, і рідної школи там не було. Пробувала мама вчити Івася вдома, але робота ввесь час відтягала її то до курей, то до теличок, то до кухні. Тато працював у місті й повертався додому пізно. Навіть Івасеві знаходилася якась господарська праця, а як ні, то пропадав він десь надворі, в садку серед кущів або на ставку. Івась навчився трохи читати й писати, але не так добре, як по-англійськи. Мама журилася, але у вирі сільської роботи все йшло по-старому. Тепер усе мало бути зовсім інакше, і хлопець з цікавістю й острахом чекав — як же ж то він буде жити в місті!

3. ПО ТРАВІ НЕ МОЖНА ХОДИТИ.

Досі Івась був у місті лише кілька разів. Тато возив його до маленького містечка, де працював, за п'ятнадцять миль від їхньої ферми. В містечку було тихо і спокійно, навіть тихіше, ніж на фермі, бо не іржали коні, не гелготали гуси, не кувикали поросята і не

деренчали молотарки. Тато брав Івася до себе в бюро, показував свій стіл, креслярські приладдя, книжки. Тут було також тихо й безлюдно, бо в суботу в бюрі був тільки сторож. Потім вони з татом ішли до кіна або на каруселю, і тато, на превелику втіху Івася, також сідав на баского дерев'яного коника. Обідали в маленькій кафетерії біля станції, а тоді верталися додому.

Зате місто, куди переїхала тепер Івасева родина, було зовсім інше. Як тільки вони зійшли з поїзду, Івася вразив страшний шум: скреготали поїзди, переїжджаючи з одної лінії на другу, кричали носії в червоних шапках, хтось говорив через гучномовець неймовірно голосно, але Івась не міг розібрати ні слова. Навколо було більше людей, ніж на роковім ярмарку в маленькім повітовім місті коло фарми, всі кудись поспішали, штовхалися й перепрошували одне одного. Івась ухопився рукою за мамину валізу, ніби щоб допомогти нести, а справді, щоб не загубитися в цій метушні. Коли прибули на своє мешкання, Івась відразу закуняв на якійсь старенькій софці, і так спав до ранку.

Через два місяці Івась трохи звик до великого міста. Звичайно, в новому мешканні було тісно. На селі вони жили у великій хаті серед густого саду, а за садибою тяглися широкі, веселі поля. А тут вони тіснились у двох кімнатах з кухнею. Двері з кухні виходили в малюсінський садок, але першого ж дня, коли Івась вискочив надвір, услід за ним вийшла господиня і стала повчати, щоб не ходив по траві, а тільки по бетоновій доріжці. Спершу Івась подумав, що господиня жартує, бо нащо ж на світі трава, як не на те, щоб по ній ходити! Але коли він спробував пройтися по траві, господиня стала сваритися. Івась зідхнув і присів на хідничку.

Господиня винесла собі вигідне крісло і, розвівшись в ньому, стежила, щоб Івась не зробив якої шкоди. На це довго чекати не довелось. Івась, зовсім без лихого наміру, зірвав гарну рожеву квітку й привітно подав її господині, сподіваючись, що це їй сподобається. Так часто він робив на фермі, щоб справити приємність мамі або тіточці Марті. Але, на диво, господиня розсердилась і суворо наказала йому ніколи не рвати квітів, навіть і не торкатись їх.

Івась знов не міг зрозуміти, нащо ж ті квіти і є на світі, як не для того, щоб їх зривати й дарувати! Видно, в місті інакші порядки, ніж на селі, і багато потіхи тут надворі не знайдеш: на подвір'ї господиня нічого не дозволяє робити, на вулиці автомчать так, що й перейти страшно... Мабуть, всі люди тут вчаться і працюють так, як тато і братік Ромко. І хлопчина тяжко-тяжко зідхнув.

4. РІДНА ШКОЛА

Ось і школа почалась. Як і кожний новак, Івась кілька днів був насторожений і трохи пригнічений, а далі розглянувся, знайшов собі кількох добрих товаришів. Один із них був українцем, Івась відразу впізнав його з прізвища, з вишитого ковнірчика і з якогось особливого, "українського" виразу обличчя. Івась і Богданко тільки подивились один на одного і вже зрозуміли, що вони — одного народу діти. З Богданком Івась приятелював найщиріше і вже в першу суботу запросив його до себе в гості. На жаль, хлопці мешкали досить далеко один від одного, і треба було чекати, щоб тато підвіз.

Однієї суботи відвела мама Івася до рідної школи. Туди ж ходив і Богданко, і хлопці сподівалися, що будуть сидіти разом. Та не так воно сталося, бо коли вчитель перевірів, як Івась читає і пише, то посадив його до першої класи, а не до четвертої, куди призначив Богданка і де мав би бути за своїм віком Івась. В хлопця на очах заблищали сльози, коли його посадили на лавці поруч із шестирічною Марійкою. На перерві першокласники почали дражнити Івася, що він "такий великий", і називали його "дідом". Будь-що, Івась вирішив натиснути на науку й догнати Богданка. Спершу він мало не втік із школи додому, але вчитель його перехопив, розпитав, у чім справа, і посварив малих за те, що дражнили Івася.

— Ти не соромсь, а вчись! Як я в університеті вчився, то були в нас не тільки молоді студенти, а й старші, що вже своїх діток мали. Одна бабуня в шістдесят літ учитися пішла, бо перед тим вона була дуже зайнята й не мала часу на науку. Ця бабуня, до речі, ліпше за всіх училася.

— Мій тато теж пізно вчитися пішов, йому війна науку перебила, — пригадав Івась татові розповіді.

— От бачиш! — сказав учитель. — І вивчився на інженера. Може і його хтось "дідом" називав ...

5. ПОЧАТОК ЛИСТУВАННЯ

— Якщо хочеш скоріше навчитися добре по— українському писати, пиши комусь листи! — порадила Івасеві мама.

— Я не вмію, — відповів Івась, — і не маю кому.

— А дідусь? — з докором вимовила мама. — Ти вже забув дідуся?

Ні, Івась дідуся не забув, він часто про діда думав і навіть уві сні його не раз бачив, але що він дідусеві може написати?

— Як не спробуєш, ніколи не вмітимеш. І ти маєш кому писати.

— Кому ж? Усі мої українські товариші живуть тут, не буду ж я їм писати листи про те, що ми разом робили! А на фермі всі хлопці — американці.

— Мамо, навчіть мене писати листи! — попросив Івась.

— З великою приємністю! — сказала мама.

В місті мама мала куди більше часу і частенько заглядала в синові зошити.

— Є багато, навіть дорослих людей, що не вміють доладу скласти листа і просять когось іншого, щоб їм написав. Це дуже соромно. Тобі вже час самому писати листи, не тільки передавати привіти в наших листах!

Івась дістав листок паперу, взяв перо і сів за стіл. Він знав, що на початку листа треба звернутися до того, кому пишеш.

"Дороги Дідусю:" — написав Івась і перепитав маму, чи добре він написав. Мама відразу знайшла помилки: Івась забув написати "й" на кінці слова "дорогий". Мама також сказала, що в українській мові після звертання треба ставити не кому і не двокрапку, а знак оклику. Івась виправив і мало не півгодини просидів, думаючи, що писати далі.

— Мамо, я не знаю, що далі писати, — зідхнув хлопець.

— Листи не можуть бути всі на один лад, — сказала мама, — бо тоді б вони були дуже нецікаві. Але, поки навчишся, починай з того, що запитай дідуся про його здоров'я, потім про тіточку Марту, про господарство, тоді напиши про себе щось цікаве, що з тобою сталось, а тоді попрощайся і підпишись.

Легко сказати, та не легко написати... Так Івась трудився, що аж упрів, три рази переписував, мамі показував, і нарешті вийшло таке:

"Дорогий Дідусю!

Як Ви поживаєте? А я поживаю добре. А як тітуса Марта поживає? І я теж добре. А як Ваше господарство? І моє добре. А як Жук поживає? А тут у мене песика нема, бо господиня і так би не дозволила. А я ще ходжу до двох шкіл і до церкви. До побачення. Івась".

Мама хотіла була листа виправити, але махнула рукою і дала Івасеві поштову марку, щоб відіслав своє писання.

6. ДІДУСЕВА ВІДПОВІДЬ

Івасеві стало весело. Досі він бігав униз до поштової скриньки, приносив у хату пошту, але все то були листи для мами, тата і часом для Ромка, а тепер Івась, уже йдучи по сходах, переглядав коверти, чи нема там його імени.

— Ще зарано, не хвилюйся! — сміялась мама. — Ще дідусь і не отримав твого листа, а може й не зразу відповість. Ти ж знаєш, що восени на фермі багато праці.

Проте дідусь відповів дуже скоро. Видко, для Івася він і в робочу пору знайшов час. І ось що писав Івасеві дідусь:

"Мій дорогий внучку!

Твій лист порадував мене. Це справді була приємна несподіванка. Я думав, що у великім місті ти матимеш так багато праці, і забав, і нових друзів, що забудеш про свого старого діда. Але твій лист переконав мене, що ти добрий і чемний хлопець. Пиши часто, а я тобі радо відповідатиму. Моє і Мартине здоров'я в порядку, а наша ферма трохи притихла. Після вашого від'їзду я продав коні й корівку, а лишив тільки кури й гуси та ще садок доглядаю. Також навесні ми не будемо так багато збіжжя сіяти, а пустимо землю під травичку, на сіно. Може ти влітку приїдеш помагати мені сіно косити? Я за вами, а особливо за тобою, дуже-дуже стужив. Приїжджай на вакації, а до того часу пиши мені часто й багато.

Твій дідусь.

7. ПИСАННЯ ИДЕ НЕЛЕГКО.

Івась був дуже гордий і вдоволений, що дідусь так скоро йому відповів. Особливо приємна була хлопцеві така увага до нього через те, що Івась ще добре пам'ятав, як багато праці мав дідусь на фермі. Влітку взагалі, щоб поговорити з дідом, Івась мусів бігати за ним по полю, захищаючись від сердитого східнього вітру, що викидав дідові слова й заносив їх кудись далеко, ген-ген аж під сизий ліс ... Тепер дідові ще більше

роботи, бож виїхали до міста його помічники, а все ж таки він знайшов час на таку "довгу" відповідь.

"А я?" — подумав Івась, і йому стало соромно. Він цілу годину мучився з листом і ледве видувив із себе кілька рядків, та й то з маминою допомогою. Але що ж, Івасеві ще тільки дев'ять літ, а дідові... Врешті, Івась навіть не знав, скільки дідові років, мабуть, дуже багато ... От діждеться Івась неділі, то вже постарається написати більше і краще.

Та одне діло хотіти, а друге — могли. Як настала неділя, сів Івась за стіл, написав "Дорогий Дідусю" і не забув на кінці поставити отакений знак оклику, але далі справа пішла дуже помалу. Може тому, що мама в той час смажила смачні млинці, і Івась подумав собі хоч одного ще перед обідом ухопити. Мама ніби здогадалась, сама принесла на тарілочці млинця "покуштувати" та й запитала, як Івасеві лист удається.

— Щось не дуже! — признався Івась. — Не знаю, про що писати. Нічого цікавого не сталося.

— Як нічого ?! А про твоє нове призначення в класі? А про шкільну оркестру? А про "змія", що його пускаєш на осінньому вітрі ?

— А чи то дідусеві буде цікаво?

— Звичайно! Аджеж дідусь колись сам був таким хлопчиком, як ти, а ти, як Бог дасть, колись, через багато років, будеш таким стареньким, як дідусь. Ви один одного мусите розуміти.

Важко було Івасеві уявити дідуся метким хлопчиком у коротких штанях, а ще важче було заглянути далеко наперед і себе самого побачити сивим і поморщеним. Але вирішив послухатися мами і написати дідусеві про свої хлоп'ячі діла.

8. ДРУГИЙ ЛИСТ ІВАСЯ.

"Дорогий дідусю! Дякую за Вашого листа і пишу відповідь. Ви писали про коні, кури і гуси, але забули про мого песика Жука. Як він поживає? Передайте йому від мене привіт і дайте маленький шматочок м'яса. Я йому так під час обіду під столом давав, прошу за це тепер пробачення. Я вчуся багато, але оцінки отримую середні. Мама каже, щоб я дужче вчився, але то не біда, бо я в школі новачок, і тут трохи далі пішли, ніж у моїй старій школі. Обіцяю Вам, Дідусю, що я буду вчитися краще. Мама сказала мені це написати. Коли я не вчуся, то гуляю надворі. У нас вже випав перший сніг, такий сипкий і солодкий, як цукор. Тільки мама не дозволяє його їсти — каже, що від того можна застудитися. Мій сусід, американський хлопчик Флойд, зробив снігову бабу, а я згріб увесь сніг на подвір'ї і зробив аж дві баби, або ні — бабу і діда. Добре, що взимку нема трави, і господиня дозволяє нам бігати по двору, тільки щоб не кричали. Але це не легко, бо, коли робити снігову бабу, то якраз хочеться кричати. А в класі я маю високу посаду — я відповідальний за черепашку. Я маю її годувати і доглядати. Мені всі заздять. До побачення, дорогий Дідусю, вітаю Вас і тіточку Марту. Ваш внук Івась".

Івась утомився пишучи, але лист, здавалося, вийшов добрий. Усе ж таки попросив Івась маму перевірити, чи все гаразд. Мама сказала, що лист добрий, але, як узяла

червоний олівець і виправила помилки, то лист став такий строкатий, що аж дивитися на нього страшно було. Довелося лист переписати, і аж тоді можна було його відіслати.

9. ЖУК І СКУНС

Івась думав, що взимку дідусь матиме більше вільного часу, то й лист прийде швидко. Як це втішно виглядати у вікно, чи не йде листоноша, а потім із завмираючим серцем дивитися на мамині руки, що перебирають пошту — чи нема там листа від дідуся. І тиждень минув — нема, і другий — нічого . . . Певно, не сподобався дідусеві Івасів лист ... Аж ось одного дня прийшов Івась зі школи, здимає свого плащика, глип — а на столі лист біліє! .. Від дідуся, звичайно, бож ніхто більше із Івасем не листується! Так, це дідусь пише. Пише, що був трохи хворий, застудився, але тепер уже видужав. Найцікавіше ж у листі було те, що написав дідусь про Жука.

"Ти розпитуєш про свого собачку. Він недавно був дуже відзначився. Відважно пішов на бій з ворогом і не відступив, поки ворог безчесно не втік. Ще як був я вдома, на Україні, мали ми багато біди з тхорами, що підкрадались до курей і душили їх. Приїхав я сюди і, як завівся господарством, то передусім запитав сусідів, чи є тут тхори. Спробував їм розказати, що це таке, заглянув у словник — там написано, що по-англійськи це *role cat* називається. Нема, — кажуть. Я вже хотів перехриститися й Богові подякувати за таку ласку, але кажуть мені люди, що є тут нашого тхора двоюрідний братик — скунс, що ще краще біля курей порається. Що то вже ми мали з тими скунсами мороки! Твій Жук мені багато допоміг. Отож він дуже добре знав, що то за скунс, і здалеку міг його занюхати.

"От поїхав я одного дня автом у місто. Вже як був на півдорозі, чую — щось під заднім сидінням ворухиться. Зупинився я, придивляюсь — а то Жук! Як він до авта вскочити встиг? Ну, нічого, вдвох веселіше їхати буде! Втомився я трохи, став біля парку перепочити, попоїсти и

Жука погодувати. Коли ж як не зірветься мій Жук, як не загарчить! Аж шерсть на ньому сторч встала. Я перелякався, щоб він на кого не кинувся, дивлюсь — аж під кущем скунс сидить. Я кличу Жука, щоб не чіпав його, але куди там! Жук гавкає, наскакує на скунса і хоче вхопити звіра за морду. Раптом скунс повернувся до Жука хвостом, повітря наповнилося страшним смородом, Жук замотав головою і кинувся назад, а скунс чимдуж помчав углиб парку. Жук підбіг до мене, винувато махаючи хвостом, а від нього тхне скунсовим духом так, що втерпіти не можна. Повів я його до помпи, хотів обмити — ще дужче від нього цим смородом несе. Ну що ж, не кинеш пса на дорозі! Взяв я його в авто та й якимсь терплю. А потім треба було мені газоліни купити. Під'їхали ми до станції, а господар покрутив носом, понюшив і, перше ніж

продати мені газоліну, як закричить до своєї жінки: "Берто! Замикай швидше кури! Скунс десь крутиться!"

Івась дуже сміявся, коли читав дідусеве оповідання про війну Жука із скунсом. На бажання мами він прочитав усього дідусевого листа вголос, щоб і тато з Ромком послушали. Перегортаючи сторінку, Івась помітив, що мама хитро підморгнула татові, і

здивовано спинився.

— Чи ти помічаєш, Івасику, — засміялась мама, — що ти вже не запинаєшся, як читаєш? Видно, за півроку багато ти в українській школі навчився. Ну, ну, читай далі.

10. НЕВДАЛИЙ АРТИСТ

Знову сів Івась дідусеві листа писати. І знов не було йому це легко. Почав як слід, розпитався про здоров'я, чемно побажав, щоб дідусь уже наміцно одужав і більше не хворів, а тоді затнувся. Справа в тім, що Івась був дуже правдомовний хлопець і не вмів говорити неправди. А як писати дідусеві про останні новини й обминути найважливішу і досить неприємну з них — як він "провалився" на святі в честь святого Миколая ?

Всі учні недільної школи старанно готувалися до вистави, учитель дав також Івасеві вивчити вірша. Хлопчина завзято взявся вчити вірш напам'ять і вже в кінці першого дня міг його проказати. Потім ще кілька разів повторив, мама перевірила — і все здавалось як слід.

Переглянув вірш перед виставою — ніби все пам'ятає, а як вийшов на сцену і побачив перед собою повну залю людей, дуже перелякався, ніяк не міг пригадати перший рядок. Що за біда! Другий рядок знає, а першого не може віднайти. Не почне ж він із другого!

На біду, вчитель був за сценою, одягав дітей для наступної точки і не міг порятувати Івася. Він був настільки певний за Івася, що сміливо випустив його без підмоги. А Івась якраз потребував підмоги. Постояв-постояв, вклонився публіці та й пішов. Дехто засміявся, а потім усі плескали, хоч і не було за що. Івась же гірко плакав за сценою, а мама його потішала й запевняла, що нічого в тім страшного нема, аджеж він не артист і це не театр.

Подумав Івась та й вирішив, що треба дідусеві про це написати, бо інакше не зможе він в наступнім листі похвалитися різдвяними подарунками. Хто говорить неправду або прикривається різними вихиласами, той не заслуговує на різдвяні подарунки.

11. Різдвяний дід

"Мій дорогий Івасику, — відповів дідусь. — Мені було сумно читати, що тобі трапилась така неприємність на святі святого Миколая, але, повір мені, нема чого журитися! Ти старався і свою справу зробив — віршика вивчив, і мама добре знає, що це так. Можливо, ти його вивчив трохи зашвидко і зарано, і інші речі покрили той віршик у твоїй пам'яті. А вже перед самим святом ти занадто поспішав і не перевірів себе як слід. А може ти й непридатний деклямувати: не всі мають до цього талант. Як я був школярем, найкращий учень з-поміж нас був зовсім нездібний до деклямації. Коли він проказував віршика, виходило так, ніби він жалібно співає або плаче. Зате він умів дуже добре грати на скрипці і, можливо, став добрим музикою. На наших виставах він завжди прекрасно грав, а деклямували інші. А може ти просто перелякався, як то буває перший раз на сцені. Бо в місті діти рано починають влаштовувати вистави, а в нас, як я пригадую, ти ні разу ще на сцені не бував. Отже, не журись і чекай з надією, що Тобі принесе Різдво!

Бажаю Тобі й усій Вашій родині Веселих Свят!"

Надійшли Різдвяні свята. Місто було окутане грубою сніговою ковдрою, але погода була тиха, без вітру, і тому здавалося, що надворі тепло, хоч за вікном термометр показував тільки п'ятнадцять ступнів.

Одного вечора Івась був у товариша, що жив на тій самій вулиці, а як повертався додому, ще здалеку відчув, що вдома трапилося щось незвичайне: у всіх кімнатах світилось і через спущені заслони було видно якусь радісну метушню. Івась хутко побіг, перестрибуючи через купи відкиданого з хідників снігу. Одного разу зле розрахував, по вуха провалився у високу кучугуру і вбіг у хату цілком засніжений.

— Ще це, Івасю, сніг іде чи що? — здивувалася мама.

— Та то я трохи поковзнувся і впав у сніг, — винувато промовив хлопець і зараз же нетерпляче спитав: — Мамо, у нас гості ?

— Дуже цікавий гість! Здіймай плащ та йди у світлицю!

У світлиці стояла пишна висока ялинка, ще тільки наполовину прибрана. Ромко обвішував її електричними ліхтариками, а мама низала на нитку барвисті цукерки. Скринька з прикрасами стояла на стільці, видно, чекала на Івася. А під ялинкою . . . Ой, хто ж то сидить під ялинкою? То ж Дід Мороз! У смушковій сивій шапці, з сивими вусами і бородою, в гарнім темнорудім кожушку. .. Ні, то не Дід Мороз! То ж Івасів дідусь!

Івась з несподіванки завищав "дідусю-ю-ю!" і кинувся його обіймати.

— Дивись, дивись, задушиш мене! Бач, який ти дужий став! А виріс як! Ну, що, не сподівався мене побачити? А я от, бач, приїхав!

— Як же ви приїхали, дідусю? І нічого мені не написали!

— От сів у своє стареньке авто та й приїхав. Слава Богу, не мело, не віяло, їхав, як по білому килимі. Ось тільки не увійшов, саме хотів роздягатися, як Ромко тебе у вікні побачив та й попросив мене кожуха не скидати, щоб ти подумав, що Дід Мороз прийшов ... А крім того, треба ще дещо з авта забрати. Там я трохи харчів на дорогу взяв, та не встиг поїсти, а Мартуся своїх ласощів понакладала ...

Івась одягнувшись і з дідом почав вносити до хати гостинці. Спершу внесли кіш рум'яних пахучих яблук, тих, що червоні не тільки зверху, а й усередині; потім печену гуску, домашні ковбаси, сільську шинку, сушені сливи і якісь смішні тістечка, тоненькі і круглі, нанизані на міцну нитку.

— Це, синку, бублики. Так на Україні їх люблять у в'язки в'язати. Колись, як ти був малий, а я тобі на сон казки говорив, то після кожної казки примовляв: "Ось тобі казка, а мені бубликів в'язка". Пам'ятаєш?

— Не пам'ятаю ... — признався Івась.

— І не диво, бо в кінці казки ти вже звичайно спав. Аж на другий день, було, встанеш та й питаєш: "Дідуню, а що тому вовкові люди зробили, як упіймали?" От тепер тобі бубликів в'язка, а мені, виходить, казка. Як я спати піду, ти мусиш мені з книжки якусь казку прочитати, побачу, чого ти навчився.

І справді, увечері читав Івасик дідусеві книжку Гопаля Мукерджі про пригоди

хороброго голуба, і дід не міг надивуватися, який же той голуб Рябошийка був розумний, та й хлопчик, господар того голуба, теж був дуже мудрий і добросердий.

12. ЯК В ІВАСЯ НА НОЗІ ДВІ КУКУРУДЗИ ВИРОСЛИ

Навесні купили Івасеві батьки свою власну хату. Звичайно, всіх грошей вони заплатити не могли, а мусіли щомісяця сплачувати борг. Проте, це вже був свій власний куточок із подвір'ям, що по ньому можна було бігати і качатися по травичці. Івась удвох із Ромком мали окрему кімнату, тут було їм вільніше й затишніше, ніж у попереднім мешканні. Правда, Ромко дуже пильно вчився і не любив, як Івась у той час крутився по кімнаті з своїми забавками. Довелось Івасеві пильнувати: як тільки Роман пішов до товаришів чи до бібліотеки, отоді вже можна було все догори дном перевернути, а як Ромко був удома, Івась також сідав тихенько готувати свої лекції. Так собі разом і вчилися, і Івась почав уже дражнити Ромка, бо в останнім семестрі одержав на одне "дуже добре" більше від брата. Івась знав, що вчитися в університеті багато тяжче, ніж у народній школі, але чи ж не можна пожартувати ?

Давно вже не було листів від дідуся, бо через переїзд і працю в новій хаті Івась не мав часу на листування. Проте, одної суботи прийшов позачерговий лист від дідуся. Дідусь, звичайно, розпитував, як Івасеві ведеться на новім місці, просив намалювати плян нової хати і розказати, що в ній де стоїть. Цього разу Івасів лист вийшов довгий-предовгий, бо хлопець справді старався добре змалювати нову хату і словами, і картинами. Потім переглянув ще той давній дідусів лист і побачив, що дід питав, як йому їздилося на лижвах. Лижви — то був різдвяний подарунок Івасеві від діда. Івась глянув у вікно і посміхнувся: надворі весна, вже яблуня за вікном цвіте, то як відповідати дідові про лижви? Проте, мама навчала Івася бути в листах чемним, не проминати запитань і на все як слід відповідати. Тому Івась зробив відступ на три рядки, щоб показати, як то далеко від зими до весни, і почав про лижви: "Дорогий Дідусю! На Ваших лижвах я, на жаль, їздив тільки один раз. Бо мама мені купила нові черевики і, як я їх міряв у крамниці, то вони були добрі, а як узувся й пішов на гору з лижвами, то вони мені накутали ноги, і в мене на нозі вирости. . ." Тут Івась спинився. Він не знав деяких українських слів і мусів запитувати маму.

— Мамо, як по-українському "корн"? — спитав Івась.

— Кукурудза, — відгукнулася мама із кухні.

" . . . і в мене на нозі вирости дві кукурудзи, — писав далі Івась. — Ото ж я не міг більше їздити на лижвах, а коли кукурудза злізла з ноги, надворі вже не було снігу".

13. ПОДАРУНОК НА ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ

Івасів день народження припав на суботу. Не треба було переносити його на пізніше, як за минулих років. Івась запросив аж вісьмох хлопців, і всі обіцяли прийти. День випав чудовий, соняшний і не гарячий. Тато обіцяв повезти після гостини всіх хлопців до парку, щоб там вони могли досхочу нагулятися у м'яча. Мама метушилася на кухні із стравами, і звідти дразливо-смачно пахло. Проте, Івась не заглядав до кухні і не старався вмочити пальця у крем для торту. Більше від ласування він любив

несподіванки, і терпляче чекав призначеного часу, виглядаючи у вікно, чи не йде вже котрийсь із хлопців. Нараз хтось задзвонив із кухонного входу.

— Івасю, відчини, в мене руки зайняті! — гукнула мама.

Івась відчинив двері і .. просто на нього стрибнув чорний пес. Поклав передні лапи на Івасикові плечі, загавкав і лизнув в щоку.

— Жук! Жук! Та це ж Жук! — скрикнув Івасик. — Звідки ти тут узявся, Жучку? Ти сам прибіг ?

— Ні, не сам, — відізвалася тіточка Марта, виходячи з-за рогу. — Зі мною приїхав. А придивись но до цього песика!

Довго придивлятися було не треба. Жук мав на шиї велику червону стрічку, з якої звисала

картка із написом: "Дорогому внукові на день народження від Діда. Рости великий!"

Такого то подарунка прислав дідусь Івасеві! Тепер уже було де тримати Жука.

Коли Івась та його гості поїли мамині лакоминки і поїхали до парку, то й Жук поїхав з ними і не гірше від хлопців уганяв за м'ячем, а коли м'яч губився між кущами, то відразу його винюхував.

14. НОВІ СУСІДИ

"Дорогий Івасику! — писав дідусь. — Я дуже радий, що Тобі вподобався мій подарунок, а то я вже думав, що, може, Марті доведеться везти Жука назад. Я любив возити Жука з собою в авті, але Марта має про це іншу думку, і мені довелося її добре попросити, щоб вона передала Тобі мій подарунок. Тепер уже я буду Тебе про Жука розпитувати, бо, признатися, я за ним трохи сумую. Я вже взяв щенятко у сусіда і вирощую собі нового песика. Покищо воно дуже смішне й безпорадне, треба його і від курей, і від гусей охороняти, щоб не скубли. Але, коли виросте, буде їм усім порядки показувати!

Я дуже сміявся з твоєї кукурудзи. Ще я ніколи не чув, щоб вона в когось на нозі росла, аж потім додумався, що то за чудасія. Англійське слово corn можна по-українськи перекласти двома словами: кукурудза — та, що росте на полі, і мозоля — що може вирости на нозі. Я так думаю, що, коли ходити в тісних черевиках, то виросте на нозі не кукурудза, а мозоля. Не можна перекладати з однієї мови на другу, не думаючи, про що йде мова. Якби у нас було все так, як по— англійськи, то, мабуть, ми б з англійцями однією мовою розмовляли, але в тім то й справа, Івасю, що кожний нарід не тільки по-своєму говорить, а й думає по-своєму, співає на свій лад, живе інакше, ніж інші народи, В нашій мові є такі речі, що ніяк на іншу мову не перекладеш — от хоч би

їй та приказка про казку і бубликів в'язку. А в американців є свої слова, свої пісні і свої казки, але змішувати все разом не можна. Ти українець, маєш свою рідну матірню мову, а в школі вивчаєш мову держави, де ми живемо. Звичайно, вчитися двома мовами трохи важче, але подумай, яка то приємність знати вдвоє більше, ніж інші! Тільки дивись, щоб кукурудза в тебе на ногах не росла!

А в мене є ще одна цікава новина: маю нових сусідів і — уяви собі мою радість! — вони українці. В них є двоє дітей: хлопчик, твій одноліток, і дівчинка Леся. Ти може скажеш: "От як щасливо трапилось! Просто, як у казці!" Але цілком не так. Одного разу, обідавши у місті в ресторані, я почув, що за сусіднім столом якісь люди розмовляють по-українськи. Я зараз же підсів до них і познайомився. Це дуже симпатична родина Котлярів. Виявилось, що вони хочуть перебратися з міста на ферму, бо пан Котляр трохи нездужає. Лікар наказав йому жити десь на свіжій повітрі А мені тільки цього й треба! Ти ж, може, пригадуєш, що наш сусід, старий Вілл, давно вже шукав покупців на свою ферму. Ціна була добра, а пан Котляр дуже зрадив, що буде моїм сусідом, бо вони люди міські, фермувати не вміють. Я приобіцяв його, як рідного сина, навчати. Отак мені, замість вас, прийшла зміна, бо я вже таки дуже почав був сумувати. Їхній хлопець нагадує мені Тебе. Він так само за мною всюди ходить, як Ти робив. Тож мій новий приятель вже наслухався від мене різних байок про Тебе і просить в цій листі вітати Тебе від нього. На цій бувай здоров, козаче! Твій Дід".

15. НЕ МОЖНА МІШАТИ!

Івасеві було соромно за кукурудзу. Дідусь, мабуть, подумав, що Івась зовсім не розуміється на таких речах, а справді він просто написав те, що почув від мами. А як могла мама знати, якого йому "корну" треба? Проте, треба вважати! І так у Івася було більше американських товаришів, ніж українських, бо це були здебільшого шкільні товариші, його найближчі сусіди, а українські діти жили трохи далі, із ними він бачився лише в суботу та в неділю в церкві. А в церкві ж і говорити не можна, хоч часом і кортить ... Все більше вправлявся Івась в англійській мові, а українська відставала, і коли він не відразу натрапляв на потрібне слово, то заміняв його англійським.

— Мамо, — питав він, — чи можна мені на байсіклі поїхати ераунд де корнер?

Часом, коли мама була зайнята, вона наче не помічала, як говорить син. Але часто, замість відповісти на синове запитання, хапалася за голову, так наче їй щось нестерпно боліло, і перепитувала:

— Що? Що ти сказав, Івасю? Ану, повтори!

Івась повторював, але трохи по-інакшому, добираючи вже українські слова. Тоді мама заспокоювалася. Але вона помітила, що в Івася домішка англійських слів до українських була дуже значна.

— Нащо ти це робиш, синку? Говорити такою мішаною, каліченою мовою соромно і некультурно. Треба говорити і одною, і другою чистою мовою. Ти ж учишся вдома, і ми тут усі говоримо як слід по-українському.

Івась знав, що мама має рацію, але раз-у-раз забувався.

Тоді мама вирішила його провчити. Справа з тим, що коли вони дванадцять літ тому прибули до Америки, мама з першого ж дня пильно взялася за вивчення нової мови, ходила до вечірньої школи, потім на курси, і через п'ять літ розмовляла англійською мовою добре, хоч і з дуже помітною, але милою українською вимовою. Всі знайомі американці, в тім числі й шкільні товариші Івася, хвалили Івасеву маму за те, що вона

добре говорить по-англійськи. Про тата й казати нема чого: англійську мову він вивчив ще в Європі, і в таборі скитальців працював перекладачем.

Одного разу зібралося в Івася троє американських друзів. Задача не вдавалася, і Івась попросив маму допомогти. Мама ознайомилась з умовами задачі, хвилину подумала, а тоді сказала:

— Хлопці, джаст тінк дет ю гев а вері велика хата. Іф ю вонт зміряти її, ю гев ту малтіплай ширину на довжину. Джаст лайк юр килим, коли ви даєте його до клінера. Все андерстенд?

Хлопці сиділи спантеличені. Вони не знали, чи їм сміятися, чи може пані на них сердиться. Мама постояла ще коло них і пішла. Вона знала, що Івась її зрозумів і вже розкаже товаришам, як треба розв'язати задачу. Але вона також бачила, що Івась, крім того, зрозумів і ще й те, як то некультурно і недоречно буває вмішувати слова з однієї мови в другу.

16. ВИГРАНИЙ БІЙ

Сьогодні Івась писав дідусеві про дуже важливі справи: вперше в житті виступив він на оборону України, як справжній козак, хоч і не з шаблею. Те, що сталося вчора в школі, ніколи в житті не забудеться. Це був іспит на мужність і стійкість.

"Дорогий Дідусю! — писав Івась. — Шкода, що Вас тут немає, бо я хотів би Вам розповісти дуже важливі речі, а писати так добре і так багато я ще не вмію. Тож, якщо Вам щось лишиться незрозумілим, спитайте мене, як будете відписувати. Я дуже хочу знати, що Ви про все це думаєте.

Вчора у школі на лекції історії наш учитель говорив про Росію. Я знаю, що росіяни заподіяли Україні багато кривди. Я добре знаю, де є на малі Україна, Київ, Львів, Тернопіль та інші великі міста. Але вчитель показав паличкою на Україну і сказав, що це — Росія.

Тоді я підняв руку і сказав, що це не так, бо та земля, що він показав, то не Росія, а Україна. Вчитель розсердився і сказав, що нема чого мені ходити до школи, коли я хочу вчити інших; він знає це краще від мене, і в книжці так написано. А я відповів, що мій тато народився на Україні і жив на Україні, тож найкраще знає, що Україна — то не Росія.

Учитель став червоний, як помідор. Він сказав мені, що я нечемний і що такому, як я, не годиться говорити старшій людині, та ще й учителеві, що він свою справу не досить добре знає.

— Я хочу побачити твого батька в найближчий час! — закінчив учитель.

Признатися, я волів би, щоб тата викликали на щось гарне, чим я можу похвалитися, але я був радий, що тепер за мене заступиться тато, і вже ж напевно він зуміє переконати нашого вчителя, пояснить йому все про Україну.

Другого дня тато не пішов навіть на працю; взяв із собою Ромка, і ми втрьох уранці помаршували до школи. На наше щастя, учитель прийшов того ранку до школи завчасно, і ми мали досить часу поговорити ще до початку лекції. Разом із Ромком і

татом учитель пішов у кабінет директора, ну а мене ... попросили почекати на коридорі.

Я стояв біля дверей, але й тут можна було почути, про що вони там говорять. Правда, тато говорив тихо, але раз-у-раз доносився голос Ромка, що, видно, показував директорові якісь книжки. "Ось книжка професора Меннінга, — казав він, — а в цім журналі ви можете прочитати статтю Кіркконелла про Україну..." Нарешті двері відчинилися, з кімнати директора вийшов учитель, за ним тато і нарешті Ромко з книжками. Дві книжки лишилися в директора на письмовім столі, і тепер він буде читати англійською мовою про Україну. Учитель сказав мені, що справа вияснена і що я справді мав рацію.

Я пішов на лекції. Час тягнувся страшенно довго. Як тільки задзвонив останній дзвоник, я стрімголов побіг додому, щоб розпитати Ромка, про що вони говорили з директором. Ромко часом буває гордий і не хоче зі мною багато говорити, але тепер охоче все розповів.

Почалося з того, що вчитель показав їм у книжці те місце, де написано, що Україна — це частина Росії. Тато заперечив і пояснив, що Росія — це тільки частина так званого Союзу Советських Соціалістичних Республік, скорочено ССРСР, до якого примусово залучено й Україну. Але навіть у Советському Союзі не кажуть, що Україна — то Росія. В деяких американських книжках написано так тому, що їх укладали росіяни.

— Хто автор цього вашого підручника? — спитав тато.

Директор не міг сказати нічого особливого про автора. Тоді тато показав директорові й учителеві книжки відомих у науковому світі американських професорів Меннінга, Сімпсона і Кіркконелла, що правдиво пишуть про Україну, а також багато вирізок з газет і журналів, де учені засвідчують, що Україна — це зовсім окрема нація. Ромко приніс навіть енциклопедію, і проти цього вчитель вже нічого не міг заперечити. Він ще, правда, говорив, що я нетактовно повадився, але тато обороняв мене, що я був зобов'язаний виступити на захист правди і своєї країни.

Вернувшись з роботи, тато поцілував мене урочисто, начебто це знову був день мого народження, і сказав, що я — молодець. А що Ви на це скажете, Дідусю?

Напишіть мені більше про того хлопчика. Як його звуть і що він любить робити? Чи є в нього песик? Передайте йому привіт від мене. Ваш внук Івась".

17. СТІЙ ЗА УКРАЇНУ!

Дідусева відповідь була, як сказала мама, дуже тепла. Івась ніяк не міг зрозуміти, як то слова можуть гріти, а мама казала, що як хтось тебе любить, то й слова його теплі чи то в мові, чи то в листі. Якщо так, то дідусів лист був справді теплий. Справді, Івасеві аж гаряче стало, і він зняв светра. А може то піч почала так гріти ?

Дідусь писав, що Івась дуже добре зробив, що не промовчав. Бо мовчанка — то знак згоди і, коли тобі хтось каже, що светер не твій, а чийсь інший, і ти будеш мовчати, то в тебе твій светер з плечей здеруть. За свою власність треба заступатися, а Україна багато важливіша, ніж усі светри на світі.

Наука і книжка — це велика зброя. Дай Боже, щоб колись прийшло до того, що люди не будуть один одного калічити й убивати, а будуть воювати книжками. Зберуться наймудріші люди з цілого світу, напишуть велику книгу законів, і всі цим законам муситимуть коритися. Може це буде ще не скоро, але колись така пора настане.

"Ти питаєш про мого юного сусіда. Ного звуть Євгеном, він, здається мені, все на світі любить і всім цікавиться. Після Тебе для мене він найкращий хлопець на світі. Але чому це я мушу весь час переказувати вам привітання, коли ви можете собі гарненько листуватися? Прикладаю Тобі його адресу. Як бачиш — та сама вулиця, що Ти колись жив, тільки трохи інше число. Напиши йому листа, і він від радощів підскочить до стелі — бо, хоч песик у нього є, але приятелів обмаль, а українців поблизу нема взагалі. Отож, маєш собі ще одно листування!"

18. ЛИСТУВАННЯ З ЄВГЕНОМ

Євген швидко відповів на Івасевого листа, і вони жваво почали переписуватися. Признатися, їхні листи були короткі, особливо Євгенові, бо за півтора року листування з дідусем Івась уже добре тримав перо в руці, зате Євгенові слова тікали з пам'яті, а перо часто робило такі помилки, що Івасеві аж смішно ставало. виправляти Євгена він ніколи б не наважився, щоб не образити його, але це було й непотрібно: Євген уважно читав Івасеві листи і спостерігав різницю між своїм правописом та Івасевим. Він придивлявся до слів та речень, а часом порівнював їх із словником та українським підручником. Часто бігав допитуватися про те чи інше в Івасевого дідуся. Врешті дійшло до того, що хлопці вже писали коротко і ясно, не тратячи багато слів на описи. З дідусем була інша справа, бо дідусь любив писати про життя і людські думки, а з Євгеном Івась едали такі справи, як риболовля, колектування марок, автоделі.

Часто вони прислали один одному недорогі, але важливі подарунки, обмінювалися марками та камінцями. Євген зібрав усі потрібні трави для Івасевого гербарія, а Івась склав модель літака з дрібненьких частин, а тоді розібрав і послав усе те Євгенові, щоб і приятель з цим поморочився. Коли Івась ще був на фермі, він дуже любив ловити рибу. Євген також був завзятим рибалкою, і в листі Івась описав усі місця на річці, де найліпше "клює" риба.

Тим часом Івась ріс угору, як молодий дубочок, а дід хилився додолу, як старий корчуватий

дуб. Коли одного разу влітку Івась поїхав на два тижні на ферму, він мало не заплакав, як побачив дідуся: тільки два роки проминули, а дідусь так змінився! Колись Івась не міг встигнути за дідом, хібащо підбігав. Тепер, як вони вдвох ішли полем, хлопець увесь час мусів спинятися й чекати на діда.

Вечорами хлопці сідали в коморі, де дід плів саки й сіті на рибу, і слухали оповідання, а цим оповіданням, здавалось, не буде кінця. Але по деякім часі дід починав "клювати носом" і засинав. Хлопці вкривали його рядном і навшпиньках відходили. Дід спав недовго, через якої півгодини прокидався й дивувався, де ж то поділися хлопці, потім умився і вже йшов спати на ліжку. Він лягав рано, а вставав, як сам казав, разом з курми. Так рано хлопці не вставали, хібащо звечора плянували

цілоденну риболовлю.

19. ВЖЕ НЕ БУДЕ ЛИСТІВ ВІД ДІДУСЯ..

Як стала наближатись осінь, листи від дідуся почали приходити все рідше й рідше. І писав він уже значно менше, бо жалівся на втому і хворість. Натомість частіше стали приходити листи від тіточки Марти, і часом вона навіть говорила телефоном, чого ніколи раніше не робила.

Одного разу лист від дідуся прийшов писаний інакшим письмом, так начебто не дідусь його писав. І справді, в кінці листа було зазначено, що лист писала тітуся Марта, бо дідусь нездужає. Івась відчував, що дідусь поважно хворий, і дуже сумував. Йому було важко писати листи до дідуся, бо соромився писати про веселі речі, коли дідусеві так зле. Знов же, — міркував, — коли писати про щось сумне, дідусеві стане ще гірше. Івась справді не знав, про що писати.

— Не пиши забагато, щоб дідусь не втомився читаючи, але пиши часто, — радила мама. — Пиши найбільше про школу та про книжки, що їх ти читаєш. Це буде цікаво та приємно для дідуся.

Так Івась і робив. Писав про іспити, про вчителів, про своїх приятелів, про Пласт, до якого тепер належав, ну і, звичайно, про Жука, що цілком вжився на новому місці і став просто таки членом родини.

Одного дня мама поїхала на ферму, лишивши тата з хлопцями удома самих. Утрюх вони прибирали хату й варили їсти. Найкраще в цім відзначився Ромко, бо він ще давніше в школі навчився куховарства. Назвали вони свою домівку "Запорізькою Січчю", бо на Січі, як відомо, не було жінок, а козаки самі провадили все господарство.

Одного прохолодного листопадового дня, коли Івась прийшов із школи, на порозі його зустрів блідий, змучений тато.

— Нема вже нашого дідуся, Івасю! .. Дідусь помер учора вночі...

— Як це помер? — скрикнув Івась. — Був — і нема? Хіба не можна було його врятувати? Лікар усе може зробити!

— Ні, не все, синку! Як смерть приходить, її можна часом відігнати, але до старої людини вона прийде знов. Дідуся довго лікарі рятували, але смерть перемогла. Дуже вже слабенький став дідусь, не мав більше сил жити. Але ти не сумуй, він чесно й гарно прожив своє життя, до восьмидесяти літ дожив, всі його любили й поважали і завжди добрим словом згадуватимуть. Ти ж його не забудеш, правда?

— Ніколи! — коротко вимовив Івась, втираючи рясні сльози. Він розумів, що відтепер уже ніколи не одержить від дідуся листа, не побачиться з ним, як поїде в гості на ферму... Але все добре, чого навчив його дідусь, він свято берегтиме в серці.

Не буде вже він писати до дідуся, але лишився йому на потіху Євген, а через Євгена він познайомився з іще одним українським хлопцем, Олександром, що живе аж у Німеччині... А Олександр листується з двома дівчатками, що живуть в Австралії... Так, через листування міцним ланцюгом еднаються молоді українці в цілому світі, і Івась почуває себе важливою ланкою в цім ланцюзі.

А початок цьому дав дорогий, незабутній дідусь своїм щирим українським серцем і теплим, як сонце, словом.